

ходяться біля водойм, куди стікають рештки паливно-мастильних матеріалів; небезпеку створює і розорюваність берегів водойм до самої води.

Зважаючи на результати дослідження екологічної проблеми щодо стану питної води, були визначені заходи покращення ситуації, що склалася:

1. Здійснювати розчищення джерел і підтримувати їх у належному стані.
2. Впорядкувати криниці, як особистого так і загального користування.
3. Вчасна ліквідація стихійних сміттєзвалищ.
4. Продовжити будівництво водогону по вул. Островського, вул. Парна, вул. Боровського (оскільки тут показники дослідження води найгірші).
5. Перенести гноярки в місця віддалені від водойм.
6. Здійснювати пропагандистську роботу серед населення щодо заходів охорони навколишнього середовища.

Кириєнко Т. В.,

ст. викладач кафедри біології

Калачик В. В.,

студент III курсу напряму підготовки 6.040102 Біологія*
освітньо-кваліфікаційний рівень бакалавр

ХАРАКТЕР ЛОКАЛІЗАЦІЇ ТА РОЗПОДІЛУ МІСЦЬ ГНІЗДУВАННЯ ГОРЛИЦІ КІЛЬЧАСТОЇ (*STREPTOPELIA DECAOCTO*) В УМОВАХ УРБАНІЗОВАНИХ ЛАНДШАФТІВ

Горлиця садова або горлиця кільчата (*Streptopelia decaocto*) — птах родини Голубиних, досить поширений в антропогенних ландшафтах Європи. В Україні — зазвичай осілий вид, чисельність якого оцінюється в нашій державі фондом 280–435 тис. пар. Однак незважаючи на високі показники чисельності, горлиця садова перебуває під захистом Бернської конвенції [2, 4]. Варто зазначити, що в багатьох місцях садовій горлиці властиві міграції, що мають характер незначних кочівель за межі району поширення і ведуть до поступового заселення птахом нових територій у вигляді невеликих груп основного ареалу [2]. Не можна оминати той факт, що горлиця тісно пов'язана із людиною. Саме тому заселені нею антропогенні біотопи змінюються з відповідністю до особливостей культури і архітектури країн, де уже є цей вид. В Україні ж на даний час вона надає перевагу містам і тримається по різних урбаністичних стаціях: скверах, парках, садах, та міських алеях. Для ночівлі птахи підбирають дерева середньої висоти (7–10 м) над землею з щільними і об'ємними кронами.

Літературні дані про розмноження кільчастих горлиць на території України досить уривчасті і далеко не повні. Проводячи спостереження за стрімким розселенням горлиці кільчатої (*Streptopelia decaocto* Friv.) у весняно-літній період (Придніпров'я) дослідниками, зокрема і Б.Н. Ярмоленком було вивчено 148 гнізд (на деревах 18 видів) в п'яти населених пунктах облікової території (Кіровоградщина) [5]. Пізніше було виявлено гнізда ще на 6-ти видах дерев: вишні звичайній (*Cerarus vulgaris* Mill.), тополі турецькій (*P. bolleana* Laucke), акації жовтій (*Caragana arborescens* Lam.), шовковиці чорній (*Morus nigra* L.), шовко-

виці білій (*M. alba* L.) і в'язі звичайному (*Ölmus campestris* L.). До цього списку слід додати ялицю, ялину (Страутман, 1953) і тис (Кістяківський, 1957) [1,3].

Найбільш часто горлиця кільчата в лісостеповій зоні гніздиться на білій акації, тополі сріблястій, клені гостролистому і липі серцелистій. Варто зауважити, що такі види деревної рослинності на території Вінниччини є найбільш поширеними. На вербі білій, жовтій акації, в'язі шорсткому і березі гнізда горлиці були виявлені лише в місцях високої щільності птахів даного виду.

Садові горлиці можуть гніздитися на одному дереві з птахами інших видів, що населяють певний біотоп, про що свідчать наші спостереження в Центральному парку ім. Горького. Кілька разів віднаходились гнізда горлиці, а нижче, в шпаківні – шпака звичайного (*Sturnus vulgaris* L.), або горобця хатнього (*Passer domesticus* L.). На клені (*Acer negundo* L.) розташовувалися: одне гніздо горлиці кільчатої і три гнізда горобця польового (*P. montanus* L.). Терпить горлиця кільчата сусідство гнізд синиці великої (*Parus major* L.), зяблика (*Fringilla coelebs* L.) та зеленяка (*Chloris chloris* L.).

В той же час в парку поблизу головного корпусу лікарні ім. Ющенка 10 пар горлиць відлетіли з обжитих місць приблизно за кілометр після появи перенаселеної колонії граків. Ймовірно, грак (*Corvus frugilegus* L.) — птах дуже гучний і надто небезпечний для горлиць. Звідки випливає припущення, що чітко обмеженої гніздової території горлиці кільчатої не мають.

Проводячи свої облікові спостереження, на маршруті довжиною 1 км було виявлено 11 гнізд з відстанню між ними 100, 70, 30 і навіть 10 м, розташованих як по північній, так і по південній стороні вулиці Ленінградській, в тіні від високих будівель і в освітлених сонцем місцях. У сквері Козицького було виявлено 9 гнізд, розміщених, з точки зору догримання гніздової території, безсистемно, хоча кормові умови для всіх птахів однакові. В 9 випадках фіксувалося по 2 гнізда на одному дереві, а в одному випадку навіть і 3; в декількох випадках гнізда були побудовані на поруч стоячих деревах на відстані 1-2 м одне від одного.

Така ж безсистемність спостерігалася і в розміщенні близько 30 гнізд в Центральному парку ім. Горького. Висота розташування гнізд становила від 4 до 30 м (враховуючи гніздо, побудоване на телеантені). Зазвичай гнізда знаходяться на висоті 8-10 (40%) і 15 м (20%) [14]. Так була встановлена закономірність, що при меншій щільності населення птахів середня висота розташування гнізд — більша, а при більшій — менша.

Весняне поживлення птахів починається досить рано. Шлюбні ігри кільчастих горлиць на Вінниччині починаються з настанням потепління (кінець лютого), а на початку березня іноді бувають вже у повному розпалі. Тривають шлюбні ігри до кінця вересня — початку жовтня.

Перед початком гніздування горлиці розподіляються по гніздовим ділянкам, величина яких досить мінлива і знаходиться, очевидно, в залежності від достатку кормів. У місцях з великою кількістю корму зустрічалися гнізда буквально на відстані декількох метрів або навіть по два гнізда на одному і тому ж дереві (Вінниця, парк лікарні ім. Ющенка).

За даними спостережень, гніздо споруджується за 2-3 доби. У кільчастих горлиць процес побудови ґрунтується на взаємній співпраці обох птахів, як самки, так і самця, котрий приносить будівельний матеріал, а самка його облаштовує. Перед відкладанням яєць самка 1-2 дні сидить на порожньому гнізді. На даній території у горлиці кільчастої буває 3, (рідше) 2 виводки. Повна кладка складається з 2 яєць (81,6%) і рідше із 1 (18,4%).

Розміри яєць складають: довжина 29,0 - 33,3 мм (середня - 30,88 мм); ширина 22,2 - 25,6 мм (середня - 24,0 мм); вага 8,0-10,2 г (середня - 8,43 г). Висиджують кладку як самка, так і самець. Найбільш ранні повні кладки спостерігались в 2012 р. в м. Вінниці 03.03., 12.03., і 16.03. на двох гніздах. Найбільш пізні кладки - 25.08.2012 і 02.09.2012. Поява першого пташеняти відзначено 02.05.2012 р., а 22.04.2012 було відмічено уже двох повністю оперених пташенят. Зазвичай другий чи третій виводок горлиці робили в тому ж гнізді. Але якщо птахів часто турбували (зникала кладка або пташенята), то для подальшого виводка вони будували нове гніздо.

Виводячи по 2-4 виводки, одна пара горлиць загалом дає потомство від 4 до 6 пташенят. Це і є та середня продуктивність, котра гарантує виду стабільність його існування в умовах антропогенного середовища. Стає зрозуміло, що вижити птахам поряд із людиною і просто, бо їжі вдосталь і складно, адже допшкують люди, домашні тварини (зокрема, коти) та сучасні «блага» нашої цивілізації.

Список використаних джерел

1. Кістяківський О.Б. Фауна України / Птахи (Курині, Голуби, Рябки, Пастушки, Журавлі, Дрофи, Кулики і Мартини). — Т. 4. — К.: Видавництво Академії наук УРСР, 1957. — 432 с.
2. Матвиенко М.Е. О распространении и расширении ареала кольчатой горлицы на территории Украины // Зоологический журнал. — Т. 46. — Вып. 7. — 1967. — С. 112-114.
3. Страутман Ф.И. Птицы западных областей УССР. — Изд. Львовского ун-та., 1963. — 199 с.
4. Талшох В.С. Кольчатая горлица на Украине // В кн.: Экология млекопитающих и птиц. — М. — 1967. — С. 285-291.
5. Яромленко Б.Н. Особенности гнездования горлицы кольчатой // «Вестник зоологии». — № 6. — 1976. — С. 78-80.

Гудзевич Л. С.,

к.б.н., доцент кафедри біології

ФОРМУВАННЯ КУЛЬТУРИ ЗДОРОВ'Я ТА ЗДОРОВОГО СПОСОБУ ЖИТТЯ У ШКОЛЯРІВ-ПІДЛІТКІВ

Школа - це життєвий простір дитини, в якому вона знаходиться близько 60-70% свого часу, тому саме в школі вона отримує знання та вміння як організувати життя, діагностувати, берегти та поліпшувати здоров'я. За даними Міністерства охорони здоров'я України, на даний час 80% учнівської молоді мають відхилення у здоров'ї, 50% погану фізичну підготовку.

Для розв'язання проблеми здоров'я взагалі і формування здорового способу життя зокрема є необхідні науково теоретичні передумови. Вони відтворені у працях філософів та соціологів (Ю. Лисицин, О. Сахно, Л. Сущенко, Л. Рубіна), психологів (С. Бондаренко, Ю. Орлов, В. Ясвін), педагогів (Г. Максименко, Г. Зайцев, Н. Новикова), медиків (М. Амосов, Г. Опанасенко, В. Войтенко),